

Наталія ШЕВЧЕНКО,
здобувачка третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти

*Харківський національний економічний університет
імені Семена Кузнеця (м. Харків)*

ЗНАЧЕННЯ ЛІДЕРСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ КЕРІВНИКА ЗАКЛАДУ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФУНКЦІОНАЛЬНОСТІ ВНУТРІШНЬОЇ СИСТЕМИ ЯКОСТІ ОСВІТИ ЗАКЛАДУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Функціонування закладів загальної середньої освіти України в умовах воєнного стану спричинило виникнення низки викликів, зокрема, питання безпеки, адаптації освітнього процесу до кризових умов, забезпечення організаційної стабільності якісного освітнього процесу учнів/учениць, які вимушено перебувають за межами країни, а також на тимчасово окупованих територіях, подолання освітніх втрат тощо. За таких умов для забезпечення якості освіти набуває особливого значення рівень компетентності керівника закладу загальної середньої освіти, зокрема й лідерської.

Тема лідерства досліджувалася багатьма вченими як у минулому столітті, так і зараз. Питання лідерства досліджувалося різними науковцями: філософами, соціологами, педагогами. Цій тематиці присвячені роботи таких авторів, як: С. Калашнікова, Л. Карамушка, Н. Коломінський, В. Лунячек, О. Мармаза, В. Маслов, В. Міляєва, Л. Орбан-Лембрик, Л. Сергеева, В. Федоров, В. Шпалінський та інших. Серджованні (Sergiovanni, 1992) надав альтернативне бачення впливу лідерства, шкільної культури та позитивних взаємовідносин. Лейтвуд та ін. (Leithwood et al., 2004) вивчали поряд із багатьма аспектами лідерства вплив шкільних лідерів на досягнення учнів. Дарлінг-Гаммонд (Darling-Hammond) писав про роль директора у створенні сприятливого оточення для професійного розвитку вчителів [8]. На думку С. Філоновича, лідерство синтезувало в собі практично всі зміни, що відбуваються як на рівні особистості, так і на рівні суспільства. С. Калашнікова зазначає, що у своїй еволюції «управління як вид професійної діяльності пройшло три етапи розвитку: від адміністрування через менеджмент до лідерства» [2].

Як зазначається в Енциклопедії освіти, лідер в освіті – особа чи інституція, яка здійснює діяльність у сфері освіти, спрямовану на її розвиток, а досягнення і результати цієї діяльності слугують дороговказом для інших. Таким чином, у керівника закладу загальної середньої освіти для досягнення цілей діяльності закладу із забезпечення якості освіти має бути сформована, зокрема й лідерська компетентність. Згідно з національним освітнім глосарієм, компетентність – це динамічна комбінація знань, розуміння, умінь, цінностей, інших особистих якостей; це набуті реалізаційні здатності особи до ефективної діяльності [5]. Погоджуємося із думкою про те, що ефективне лідерство використовує нові додаткові джерела влади і забезпечує її нові позитивні наслідки: прихильність до організації і готовність до змін. Отже, до складових лідерської компетентності можемо віднести такі: стратегічне мислення, управління стресом, адаптивність, ефективна комунікація та прийняття рішень в умовах невизначеності.

Роль керівника закладу загальної середньої освіти із забезпечення якості освіти в умовах війни є надзвичайно важливою та багатогранною. В умовах нестабільності, невизначеності та постійної загрози, керівник виконує не тільки адміністративні функції, але й стає лідером, який підтримує як учителів, так і учнів. Діяльність закладу освіти в умовах воєнного стану вимагає від керівника прийняття рішень щодо забезпечення фізичної безпеки всіх учасників освітнього процесу, а саме: організацію укриттів та евакуаційних шляхів, забезпечення наявності планів дій у разі повітряної тривоги або інших надзвичайних ситуацій, співпрацю з місцевою владою та волонтерськими організаціями для отримання гуманітарної допомоги і забезпечення базових потреб учнів.

Слід врахувати й те, що війна призвела до переривання традиційного освітнього процесу, тому керівник закладу загальної середньої освіти має забезпечити перехід на дистанційне або змішане навчання за потреби, координацію роботи вчителів з учнями/ученицями, які знаходяться в різних умовах: за кордоном, в евакуації або навіть у зоні бойових дій; розробку індивідуальних планів навчання для дітей, які не можуть відвідувати школу через військові обставини. Крім того, керівник закладу повинен надавати вчителям всіляку підтримку для забезпечення якості освіти: створити умови й можливості для професійного розвитку, підтримувати ініціативи щодо адаптації навчальних матеріалів до нових умов, включаючи цифрові

ресурси, організувати регулярні комунікації для обміну досвідом і обговорення поточних викликів. Не менш важливою є здатність керівника до ефективного спілкування з батьками здобувачів освіти. Керівник має бути постійним джерелом інформації для батьків і громади: підтримувати відкритий канал зв'язку, інформуючи про зміни в розкладі або процесі навчання; забезпечувати прозорість рішень щодо безпеки та освітнього процесу.

Таким чином, керівник закладу загальної середньої освіти в умовах воєнного стану стає ключовою фігурою, яка об'єднує всі ланки освітнього процесу, адаптує його до нових реалій та забезпечує стабільність і якість освіти, попри складні обставини.

У серпні 2024 р. нами було проведено опитування керівників закладів загальної середньої освіти Донецької, Луганської та Харківської областей із метою визначення впливу лідерської компетентності керівника на його здатність забезпечити функціонування внутрішньої системи якості освіти в закладі. Учасниками анкетування стали 457 респондентів, серед яких 79 керівників закладів загальної середньої освіти Донецької області, 55 – Луганської та 323 – Харківської. Спонування діяльності керівника із забезпечення якості освіти, на нашу думку, виходить із їх розуміння поняття «якість освіти». Результати проведеного анкетування показали, що 23 % керівників розглядають якість освіти як рівень організації, забезпечення та реалізації освітнього процесу, що забезпечує здобуття особами якісної освіти та відповідає вимогам, встановленим законодавством; 7 % – як відповідність результатів навчання вимогам, встановленим законодавством, відповідним стандартом освіти та/або договором про надання освітніх послуг; більше половини (52 %) – як знання, уміння, навички, способи мислення, погляди, цінності, інші особисті якості, набуті у процесі навчання, виховання та розвитку, які можна ідентифікувати, спланувати, оцінити і виміряти та які особа здатна продемонструвати після завершення освітньої програми або окремих освітніх компонентів (тобто ідентифікують її виключно із результатами навчання); майже таку саму думку висловили 16 % опитаних керівників, які стверджують, що якість освіти вимірюється тим, наскільки учні опановують навчальні програми та наскільки добре вони можуть застосувати отримані знання на практиці.

Отже, в середовищі керівників закладів загальної середньої освіти переважає думка, що пріоритетним завданням їх роботи є досягнення учнями визначених результатів навчання. У зв'язку із цим, на нашу думку, цікавими є результати опитування керівників щодо найбільш значущих досягнень із забезпечення якості освіти, оскільки вони є проєкцією їхньої управлінської позиції з точки зору лідерства. Так, для переважної більшості (87 %) керівників закладів загальної середньої освіти Донецької та Луганської областей – це збереження колективу та учнівського контингенту, натомість для 93 % керівників Харківської області – це якісна організація освітнього процесу в умовах дистанційного навчання, професійне зростання педагогів, ефективна комунікація із батьками та взаємодія із донорськими організаціями задля забезпечення кожного учасника освітнього процесу відповідними гаджетами. Значна частина керівників закладів загальної середньої освіти Луганщини (32 %) спрямовують свої зусилля на підтримку позитивного психологічного клімату в колективі; майже всі опитані керівники Донеччини, Луганщини та Харківщини вважають суттєвим досягненням діяльності закладу із забезпечення якості освіти – участь та перемоги учнів/учениць у різноманітних інтелектуальних конкурсах.

Підсумовуючи отримані результати опитування, можемо дійти висновку, що у більшості керівників закладів загальної середньої освіти відсутня здатність до забезпечення функціонування внутрішньої системи якості освіти в закладі, а лідерська компетентність потребує розвитку.

Список використаних джерел:

1. Енциклопедія освіти / гол. ред. В. Г. Кремень. Київ : Юрінком Інтер, 2008. 834 с.
2. Калашнікова С. А. Освітня парадигма професіоналізації управління на засадах лідерства : монографія. Київ : Київський університет імені Бориса Грінченка, 2010. 380 с.
3. Луначек В. Е. Становлення та розвиток педагогічного менеджменту в Україні і світі: історичний огляд (1917–1991 рр.). *Теорія та практика державного управління* : зб. наук. праць. Харків : Видавництво ХарPI НАДУ «Магістр», 2014. № 3 (46). 308 с.

4. Мармаза О. І. Інноваційний менеджмент. Харків : Планета-принт, 2016. 197 с.
5. Національний освітній глосарій: вища освіта / авт.-уклад.: І. І. Бабин, Я. Я. Болюбаш, А. А. Гармаш й ін.; за ред. Д. В. Табачника, В. Г. Кременя. Київ : ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2011. 100 с.
6. Поспєлова Т. В. Механізми державного управління людським розвитком в Україні : монографія. Донецьк : Ноулідж (Донецьке відділення), 2011. 350 с.
7. Скібіцька Л. І. Лідерство та стиль роботи менеджера : навчальний посібник. Київ : Центр учбової літератури, 2009. 192 с.
8. Шеллеянн С., Веббер Ч. Ф. Науково обґрунтований розвиток лідерських якостей: концепція 4L. URL: http://educationinclusive.com/wp-content/docs/Scott-and-Webber_UKR.pdf<http://education-ua.org/ua/> (дата звернення: 10.10.2024).